

WIERZYĆ ...

Wykład 14

ks. Piotr Łabuda

WIARA W NAUCE APOSTOŁA PAWŁA

Od wiary do credo

W listach Apostoła Pawła można zauważyć niezwykle przejście – niezwykłą przemianę spojrzenia na kwestię wiary. O ile bowiem w tzw. listach wielkich – w listach do Rzymian, Galacjan, listach do Tesaloniczan, można widzieć, iż dla Apostoła Narodów wiara jest żywą więzią ze zbawiającym Chrystusem, to później – w tzw. Listach pasterskich, można mówić o swoistym kodyfikowaniu – o swoistym tworzeniu credo. W dzisiejszym spotkaniu chcemy popatrzeć na tę zmianę w teologicznym spojrzeniu Pawła na wiarę. Najpierw zatem spójrzmy na wiarę rozumianą jako żywa więź ze Zbawiającym Chrystusem. Apostoł Paweł – szczególnie w Liście do Rzymian pokazując, iż Jezus jest Panem wskazuje, iż wiara jest darem łaski Bożej.

W teologicznej myśli Apostoła chrześcijanin, to ten kto przyjął Ewangelię, która jest mocą Bożą prowadzącą ku zbawieniu. Stawanie się chrześcijaninem dokonuje się przez przyjęcie wiary (zob. Rz 1,16; 1 Kor 1,21). Przyjęcie jednak tajemnicy Ewangelii nie jest płytkim doświadczeniem, nie ma charakteru powierzchownego. W przekonaniu Apostoła Narodów przyjęcie wiary winno dokonać się w głębi serca. Stąd też pełne mocy stwierdzenie w Liście do Rzymian: „Jeżeli więc ustami swoimi wyznasz, że JEZUS JEST PANEM, i w sercu swoim uwierzysz, że Bóg Go wskrzesił z martwych – osiągniesz zbawienie. Bo sercem przyjęta wiara prowadzi do usprawiedliwienia, a wyznawanie jej ustami – do zbawienia” (Rz 10,9). „Uznanie Jezusa jako Pana jest nieodłącznym elementem wiary chrześcijańskiej wraz z uznaniem cudu Jego zmartwychwstania”¹. Bóg objawił swoje zbawcze działanie w Chrystusie dla zbawienia grzeszników. On to wskrzesił Jezusa Chrystusa z martwych. Zmartwychwstanie dało początek nowego czasu.

W nauce Apostoła Pawła wiara ma dwa aspekty: negatywny i pozytywny. Na negatywny składa się kilka zasadniczych pojęć takich jak Prawo, grzech, ciało, śmierć, gniew, uczynki. Tym pojęciom Apostoł przeciwstawia: Chrystusa, sprawiedliwość, ducha, życie, łaskę, wiarę. Listę pojęć negatywnych otwiera Prawo z jego skutkami, które starano się zwyciężyć i wypełnić przez uczynki. Wykaz pojęć zbawczych otwiera Chrystus, a kończy wiara, która łączy nas skutecznie z Chrystusem, z Jego dziełem zbawczym i owocami tego dzieła².

Nade wszystko wiara jest odpowiedzią na objawienie, a nie odkryciem nowej wiedzy. Zakłada uznanie faktu, że jesteśmy grzesznikami a przez to jesteśmy niezdolni do porzucenia zła i czynienia dobra. Dla Pawła wiara zakłada zarówno fakt uznania własnej grzeszności jak i dar Bożego przebacze-

¹ R. Bultmann, *pisteuo*, TDNT VI, s. 209.

² Zob. H. Langhammer, *Wiara i wyznanie. Teksty biblijne i ich orędzie*, Wrocław 2013, s. 59.

nia, jaki przyniosła śmierć Jezusa Chrystusa. Kwestia wiary łączy się także z uznaniem niemożliwości osiągnięcia zbawienia własnymi siłami oraz prawdy, iż Bóg dokonał w tym zakresie wszystkiego, co konieczne. „Dobra Nowina” jest „mocą Bożą ku zbawieniu dla każdego wierzącego” (Rz 1,16). Ci, którzy wierzą, uznali swoją grzeszność, otworzyli się na łaskę Bożą i stali się ludem Chrystusa. Na zbawienie bowiem nie można zasłużyć. Trzeba je przyjąć jako dar łaski. Trzeba ufać – pokładać wiarę w Bogu.

Dwa zasadnicze fragmenty Pawłowych pism traktujące o usprawiedliwieniu to Listy do Rzymian (Rz 3,24-26) oraz drugi rozdział Listu do Galatów (Ga 2,16).

W treści Rz 3,24-26 można wyodrębnić następujące tezy: Usprawiedliwienie jest łaską i dokonuje się darmo. Usprawiedliwienie dokonuje się na podstawie wiary w zbawczą śmierć Jezusa na krzyżu. Usprawiedliwienie dokonało się zasadniczo raz na zawsze przez odkupienie w Chrystusie Jezusie. W przekazie zaś Listu do Galatów (Ga 2,16) Paweł podkreśla, że usprawiedliwienia nie osiąga się za pomocą uczynków, ale przez wiarę w Jezusa Chrystusa.

Podkreślając nieużyteczność – ustanie nakazów Prawa w nowej ekonomii zbawienia, Apostoł Paweł wskazuje, iż zbawienie nikomu się nie należy, iż jest to łaska Boża, którą się otrzymuje przez wiarę (Rz 4,4-8). Wiara powinna być czynna (Ga 5,6), jednak chrześcijanin nie może się ani „chlubić” ze swej sprawiedliwości, ani opierać się na własnych uczynkach. Zawsze winien pamiętać, iż to Bóg jest „w nim sprawcą i chcenia, i działania” (Flp 2,13). Stąd też każdy uczeń Chrystusa winien się troszczyć o swoje zbawienie „z bojaźnią i drżeniem” (Flp 2,13), ale też z pełną radości ufnością (Rz 5,1-1).

Prototypem i wzorem osoby wierzącej dla św. Pawła jest wiara Abrahama.

Apostoł Paweł nazywa Abrahama „Ojcem nas wszystkich przed obliczem Boga” (Rz 4,16-17), który „wbrew nadziei uwierzył nadziei i nie zachwiał się w wierze” (Rz 4,18). On żył wiarą, której jedyną treścią był Bóg. W Liście do Rzymian Paweł podkreśla, iż Abraham uwierzył słowu Bożemu; uwierzył Bożej obietnicy; uwierzył, że Bóg tak uczyni jak powiedział. Wiara ta została mu policzona za sprawiedliwość. Wiarą Abrahama było oparcie się na słowie Bożym, które doprowadziło patriarchę do bliskości z Bogiem. Pisząc w Liście do Rzymian o wierze Abrahama Paweł przytacza powiedzenie rabiniczne: „Co zostało napisane o Abrahamie, to również jest napisane o jego potomstwie”. Obietnica dana Abrahamowi, odnosi się również do jego dzieci. A zatem skoro wsparcie się na słowie Bożym doprowadziło Abrahama do społeczności z Bogiem, zatem to samo może stać się z każdym kto będzie naśladował wiarę patriarchy. To bowiem nie Prawo ale ufna wiara ustanawia właściwe stosunki między Bogiem a człowiekiem.

Centrum wiary uczniów Mistrza z Nazaretu, za którą to wiarę dostąpią oni usprawiedliwienia jest osoba Jezusa Chrystusa.

Dla Pawła Chrystus to Pan i Zbawiciel, który „został wydany za nasze grzechy i wskrzeszony z martwych dla naszego usprawiedliwienia” (Rz 4,25). W teologicznej zmyśle św. Pawła fundamentem wiary uczniów Jezusa Chrystusa jest chrystocentryzm. Wiara zaś, podobnie jak w myśli Starego Przymierza, polega na pełnym zaufaniu Bogu i Jego obietnicom. Nowością myśli Apostoła Narodów jest skupienie się wiary na Dobrej Nowinie o ukrzyżowanym i zmartwychwstałym Jezusie Chrystusie (por. Rz 10,9). Tajemnica Jezusa Chrystusa – szczególnie w Jego śmierci i zmartwychwstaniu – jest szczytem zbawczego działania Boga. Z tą tajemnicą wiąże się także uznanie Jezusa jako Pana, obejmującego całą chrześcijańską egzystencję (Rz 1,17). Uznanie, że Jezus jest Panem (Rz 10,9), zasadza się

na wierze, iż Bóg wskrzesił Go z martwych. Wyznanie, czyli przyjęcie egzystencjalne Chrystusa jako Pana w chrześcijańskim życiu, równa się wierze. Wiara zatem jednoczy chrześcijan z Panem. Stanowi pełnię zjednoczenia z Nim (Rz 6,11), „w sprawiedliwości Bożej” (Rz 6,18) i „w Duchu” (Rz 8,9)³. Chrześcijanie wierzą w Boga, który wskrzesił ukrzyżowanego Jezusa z martwych i przez Jezusa Chrystusa wszystkim wierzącym otworzył bramy do życia. Ktokolwiek przyjmuje Ewangelię o śmierci Jezusa i Jego zmartwychwstaniu, przyjmuje ją jako obietnicę Boga „który usprawiedliwia grzesznika, któremu wiara jest poczytana ku sprawiedliwości” (Rz 4,5).

W tym duchu też Apostoł Paweł pisze do wspólnoty w Tesalonikach: „Jeśli bowiem wierzymy, że Jezus naprawdę umarł i zmartwychwstał, to również tych, którzy umarli (dosłownie w tekście greckim: zasnęli) w Jezusie Bóg wyprowadzi wraz z Nim” (2Tes 4,14).

Wiara, w ujęciu Apostoła Pawła, jest łaską wysłużoną człowiekowi przez miłość Syna Bożego. Wiara jest darem Bożym, którego udziela Ojciec, Syn i Duch Święty. Jest także postawą człowieka wobec Boga i ludzi⁴. Usprawiedliwienie zaś wierzącego dokonuje się przez wiarę w Jezusa Chrystusa, który wyzwala nas spod mocy Prawa, niweczy w nas grzech oraz daje nowe życie w Chrystusie (zob. Ga 2,16-21).

Wiara zatem w teologicznej myśli Apostoła Narodów jest uzmysłowieniem sobie unii z Chrystusem, którą Paweł wyraża w Rz 6,11: „Tak i wy rozumiejcie, że umarliście dla grzechu, żyjecie zaś dla Boga w Chrystusie Jezusie”. A zatem „nawrócenie” wypływa z wiary i domaga się jej. Podobnie także i świadomość o życiu dla Boga w Chrystusie jest postulatem wiary. Stąd też wyznanie Apostoła „Teraz zaś już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus. Choć nadal prowadzę życie w ciele, jednak obecne życie moje jest życiem wiary w Syna Bożego, który umiłował mnie i samego siebie wydał za mnie” (Ga 2,20). Wiara w tajemnicę śmierci i zmartwychwstania Chrystusa łączy się z wiarą w zmartwychwstanie wierzących: „Jeżeli bowiem wierzymy, że Jezus umarł i zmartwychwstał, to musimy wierzyć, że Bóg przyprowadzi także zmarłych razem z Nim” (1Tes 4,14).

Uzupełnieniem kwestii wiary, która jest darmowym darem Boga jest tekst Listu św. Jakuba (szczególnie Jk 2,14-26), w którym obok wiary zostaje podkreślona także konieczność uczynków – działania uczniów Chrystusa.

Myśląc o Liście św. Jakuba⁵ trzeba pamiętać, iż św. Jakub nie analizuje dokładnie stosunku wiary do „uczynków” przed „usprawiedliwieniem” (Rz 3,28; Ga 2,16), ale podaje wskazania o charakterze parenetycznym. Prawdziwy uczeń Chrystusa winien być aktywny; jego zaś wierze winny towarzyszyć czyny, gdyż w jedyne Boga wierzą także i demony i drżą (Jk 2,19). Sama wiara, wskazuje św. Jakub – nie wystarcza. Konieczna jest także postawa. Prawdziwa wiara manifestuje się w cierpliwości (Jk 1,3), w czynnej miłości bliźniego (Jk 2,15-17), w gościnności (Jk 2,25). O prawdziwej wierze świadczy także nieustanny kontakt z Bogiem w tajemnicy ufnej modlitwy (Jk 1,6; 5,15) oraz w pobożności (Jk 1,27; 2,22).

Czytając List św. Jakuba trzeba pamiętać, iż pierwszorzędnym celem tego pisma nie było głoszenie Ewangelii, nie było nim również pogłębienie istniejących prawd wiary ani dalsze pouczanie dogmatyczne. Autor listu pragnie wskazać drogę poprawnego postępowania chrześcijańskiego, które weryfikuje się w urzeczywistnianiu Prawa wolności. Warto także zwrócić uwagę, iż List św. Jakuba nie orzeka, że „człowiek będzie usprawiedliwiony przez uczynki”, ale że „Człowiek będzie usprawie-

³ Zob. H. Langkammer, *Wiara i wyznanie. Teksty biblijne i ich orędzie*, s. 61.

⁴ Zob. E. Szymanek, *Wiara jako przedmiot nauczania wg św. Pawła*, RBL 41(1988), s. 214.

⁵ Zob. szerzej H. Langkammer, *Jezusowa Ewangelia o miłości w ujęciu Jakuba*, Wrocław 2010, s. 18-24.

dliwiony z uczynków, a nie z samej wiary” (Jk 2,24). Zatem akcent spoczywa wyraźnie na słowie „samej”. Jakub pisze, że nie można mówić o wierze martwej, o wierze bez uczynków. Pisząc zaś o uczynkach Jakub ma na myśli Miłość Boga i bliźniego (por. Mk 12,31). Wiara, jak podkreśla św. Jakub, znajduje swoją pełnię, swoje dopełnienie, swoją realizację w miłości.

Nieco inaczej kwestia wiary wygląda w teologicznej myśli Apostoła Pawła, którą odczytuje-my z tzw. Listów pasterskich. Na początku może warto zatrzymać się przy samym określeniu „listy pasterskie”.

Trzy listy: 1 i 2 List do Tymoteusza oraz List do Tytusa określane są mianem listów pastoralnych – listów pasterskich⁶. Podstawą dla takiej nazwy jest fakt, iż wszystkie te trzy pisma zawierają wskazania dotyczące sprawowania urzędu pasterskiego, kierowane były do przełożonych wspólnoty, tj. do Tymoteusza i Tytusa. Apostoł Paweł przekazuje wskazania swoim współpracownikom, jak również i ich kontynuatorom, licząc się ze swoim bliskim odejściem.

Tomasz z Akwinu pisząc o Pierwszym Liście do Tymoteusza, stwierdza: „List ten jest jakby regułą pastoralną przekazaną Tymoteuszowi przez Apostoła”. Natomiast w wstępie do Drugiego Listu do Tymoteusza pisze: „W Pierwszym Liście udziela Tymoteuszowi wskazówek odnośnie porządku kościelnego, a w Drugim zajmuje się opieką pastoralną, która powinna być tak wielka, aby raczej wybrać śmierć męczeńską za sprawą opieki nad trzodą”⁷.

Adresowane do „pasterzy wspólnot” stanowią rodzaj spisanej dyscypliny – zawierają wskazania odnoszące się do spraw związanych z życiem Kościoła. W listach pasterskich po raz pierwszy pojawiają się elementy prawniczo-kościelne. Mamy w nich wskazania i pouczenia dotyczące tak zasad postępowania społecznego, jak również normy postępowania indywidualnego, ujęte w katalogi cnót i wad (1Tm 1,9-10; 3,2-3; 2Tm 2,22; 3,2-5; Tt 2,1-10). Znamiennym jednak jest, iż w listach tych Apostoł nie tworzy tych norm, ale posługuje się normami już istniejącymi we wspólnocie Kościoła. Na mocy apostołskiego autorytetu Pawła jak również autorytetu pasterzy gmin autor listów nadaje tym normom charakter normatywny i obowiązujący w życiu wspólnoty Kościoła.

Wraz ze wskazaniami odnoszącymi się do życia kościelnego zostaje ujęta głoszona Ewangelia w formę prawd doktrynalnych. Prawdy te zostają określone mianem „zdrowej nauki”, która obejmuje zarówno całokształt wiary chrześcijańskiej, jak i prawidłową praktykę kościelną wypływającą z zasad dogmatycznych. Kerygmat w listach pasterskich jest rozumiany jako „słowo godne zaufania”. Pasterz winien właśnie tym słowem godnym zaufania posługiwać. Stąd też Paweł przypomina mu je w krótkich zwrotach, łatwych do zapamiętania i do przekazywania. Pasterz zatem ma gotowe sformułowania wiary. On zatem w głównej mierze jest odpowiedzialny za jakość i gorliwość powierzonej jego trosce wspólnoty. Stąd też upomnienia i wskazówki Apostoła, by pasterze godnie sprawowali swój urząd.

Listy pasterskie są świadectwem, iż dotychczasowy charyzmatyczny profil Kościoła przeszedł w okres stabilizacji. Stąd też nastąpiła konieczność by zostały uporządkowane najważniejsze sprawy doktrynalne, dyscyplinarne oraz określone normy dotyczące sprawowania urzędów. Dlatego listy pastoralne podają zasady. W skład ogólnej nauki listów wchodzi określenie urzędów i ich struktura. Listy pasterskie podają także ważne wskazówki dla życia wiernych w Kościele. Wszystkie te tematy: tradycja i sukcesja apostołska, urząd i eklezjologia oraz wskazania co do zasad chrześcijańskiej egzystencji wiernych otrzymują motywację teologiczną. Tertulian stwierdza, że Apostoł Paweł napisał „dwa listy do Tymoteusza i jeden do Tytusa, które zostały zredagowane z uwagi na stan Kościoła”. Potwierdzenie

⁶ Zob. A. Paciorek, *Paweł Apostoł - pisma*, cz. II, Tarnów 2004, s. 51.

⁷ Zob. W. Barclay, *Listy do Tymoteusza*, Poznań 2002, s. 3-4.

słów Tertuliana można znaleźć w Pierwszym Liście do Tymoteusza, gdy Apostoł Paweł podając cel powstania przesłania stwierdza, iż pisze list „abyś wiedział, jak należy postępować w domu Bożym, który jest Kościołem Boga żywego” (1Tm 1,15).

Mówimy zatem o kodyfikacji prawd wiary. Mówimy o nadejściu czasu formułowania credo.

Być może, iż powodem kodyfikacji wiary – powodem formowania się credo, były rodzące się herezje – gnostycyzm. Powstające herezje zagrażały bytowi wspólnoty uczniów Chrystusa. Na podstawie listów pasterskich można stwierdzić, iż owe gnostyckie wspólnoty charakteryzowały się szczególnie rozumowym roztrząsaniem kwestii wiary. Paweł stwierdza, iż ludzie ci wywoływali spory (1Tm 1,4); spierali się o słowa (1Tm 6,4); treścią ich dysput były głupie i niedorzeczne rozprawy, wywołujące spory (2Tm 2,23). Apostoł wskazuje, iż należy unikać tych głupich rozpraw, genealogii, sporów i kłótni o Prawo (Tt 3,9). Pozorując pobożność i znajomość Boga, rozpowszechniają bowiem oni fałszywe nauki prowadząc innych do zguby (2Tm 3,5; Tt 1,16). Paweł podkreśla, iż dociekania takich ludzi są pustą i bezwartościową gadaniną (2Tm 2,16). Zajmują się tym – jak się wydaje – głównie judeochrześcijanie (Tt 1,10). Te polemiki i kontrowersje przynoszą więcej szkody niż pożytku (2Tm 2,14.23). Wszystkie te wskazania wydają się potwierdzać, iż powstająca herezja gromadziła pseudointelektualistów wspólnoty. Gromadziła ludzi pysznych i zarozumiałych (1Tm 6,4), którzy zapewne uważali się za lepszych od innych. Stąd też Paweł podkreśla w listach pasterskich, iż „łaska Boga niesie zbawienie wszystkim ludziom” (Tt 2,11). Uczy, iż Bóg chce, aby wszyscy ludzie byli zbawieni i doszli do poznania prawdy (1Tm 2,4).

Być może wykrzywiający prawdę Ewangelii ludzie próbowali uczynić wiarę chrześcijańską własnością jedynie wybranej grupy, wbrew prawdziwej wierze, głoszącej wszystko objawiającą miłość Boga. Te działające we wspólnotach kościoła grupy z jednej strony cechowały się ascetyzmem; ludzie ci próbowali ustanawiać prawa pokarmowe, zapominając, że wszystko co Bóg stworzył jest dobre (1Tm 4,4-5). Być może wskazywali na niektóre rzeczy jako nieczyste zapominając, że dla czystych wszystko jest czyste (Tt 1,15). Nie jest wykluczone, że również samą płciowość człowieka uważali oni za nieczystą i poniżali życie małżeńskie, próbując żonaty nakłaniać do rozwodów. Stąd też pouczenia Pawła w Tt 2,4, by starsze kobiety „pouczały młode kobiety jak mają kochać mężów, dzieci, jak mają być rozumne, czyste, gospodarne, dobre, poddane swym mężom”. Z drugiej jednak strony wydaje się, iż w ramach powstających wspólnot heretyckich rodziła się też niemoralność. Apostoł stwierdził bowiem, iż ludzie ci nachodzili prywatne domy i uwodzili „kobietki obciążane grzechami, powodowane pożądaniem różnego rodzaju” (2Tm 3,6). Twierdzili, że znają Boga, ale zapierali się Go swoimi czynami (Tt 1,16). Byli zdecydowani narzucać się ludziom i zarabiać pieniądze na swoich fałszywych naukach. Zysk dla nich był pobożnością (1Tm 6,5). Nauczali i zwodzili ludzi dla zwykłych korzyści (Tt 1,11). A zatem do wspólnoty uczniów Chrystusa wnikał niechrześcijański ascetyzm jak również postawy niemoralne. Heretycy wyróżniali się słowami, baśniami (często gadaniną) i rodowodami (genealogiami). Paweł określa ich jako pełnych światowej gadaniny i przeciwnych twierdzeń (1Tm 6,20), jako zajmującymi się bez końca rodowodami (genealogiami; 1Tm 1,4 i Tt 3,9), jako tworzących baśnie i mity (1Tm 1,4 i Tt 1,14).

Wydaje się, iż owi heretycy nawiązywali do żydowskiego legalizmu. Wśród nich znajdowali się wyznawcy z obrzezania (Tt 1,10). Chcieli oni przywrócić właściwą pozycję nauczycielom Zakonu (1Tm 1,7); narzucali ludziom żydowskie baśnie i nakazy ludzkie. Heretycy ci zaprzeczali zmartwychwstaniu ciała.

A zatem możemy powiedzieć, iż w pewnej mierze u początków naszego credo stoją ruchy here-tyckie – kłopoty z wiarą.

Powstające nowe heretyckie ugrupowania sprawiły, iż we wspólnocie chrześcijan zaczęto usta-łać prawdy wiary. W opinii części komentatorów właśnie w listach pasterskich można znaleźć początki formowania się credo, oficjalnego „wyznania wiary” wspólnoty uczniów Jezusa Chrystusa. Słowo wiara zatem zaczyna zmieniać swoje znaczenie. O ile bowiem w Liście do Rzymian, do Galatów wiara była wiarą w osobę, była związkiem miłości, zaufania i posłuszeństwa Jezusowi Chrystusowi, to w przeka-zie listów pasterskich wiara staje się – przekształca się, w wiarę w wyznanie, czyli przyjęcie zespołu zdań wyrażającego prawdy wiary.

Takie spojrzenie na wiarę widać, gdy Paweł ostrzega, iż w ostatnich dniach niektórzy odpadną od wiary i skłonią się ku nauce demonów (1Tm 4,1); gdy Apostoł wskazuje, że dobry sługa Jezusa Chrystusa ma karmić się słowami wiary i dobrej nauki (1Tm 4,6), heretycy zaś są ludźmi o spaczonym umyśle, którzy nie zdali egzaminu z wiary (2Tm 3,8). Wreszcie Paweł poucza Tytusa, iż jego obo-wiązkiem jest karcić ludzi, aby wytrwali w zdrowej wierze (Tt 1,13).

Na rozumienie wiary jako zespołu zdań wyrażających pewne prawdy wskazują sformułowania typowe tylko dla listów pasterskich. Paweł zachęca Tymoteusza, aby strzegł „dobra, które mu zawie-rzono” (2Tm 1,14), gdzie określenie „które ci powierzono” jest tłumaczeniem greckiego wyrażenia „parathete”, który oznacza depozyt finansowy złożony u wiarogodnej osoby. Zatem zamiast pierwotnej ścisłej, osobistej więzi z Jezusem Chrystusem, jak to było w pierwszych dniach Kościoła, wiara staje się przyjęciem określonego wyznania wiary, określonego i uznanego przez wspólnotę Kościoła depo-zytu. Z takim wyznaniem wiary mamy do czynienia w 1Tm 3,16: „Ten, który objawił się w ciele, usprawiedliwiony został w Duchu ukazał się aniołom, ogłoszony został poganom, znalazł wiarę w świecie, wzięty został w chwale” (1 Tm 3,16). Kompozycja tego fragmentu może wskazywać, że był on przeznaczony do recytacji. Podobny fragment w 2Tm 2,8: „Pamiętaj na Jezusa Chrystusa, potomka Dawida! On według Ewangelii mojej powstał z martwych” (2 Tm 2,8) brzmi, jak przypomnienie ja-kiegoś zdania z ogólnie przyjętego wyznania wiary.

Listy pasterskie są niewątpliwie świadectwem, iż we wspólnocie pierwotnego Kościoła nadszedł czas definiowania prawd wiary. Nadeszły dni podkreślenia potrzeby ustalonego wyznania wiary. Wia-ra rozumiana jako żywa więź z Chrystusem, choć rzecz jasna nadal taką była w swojej istocie, stała się bardziej wiernością wobec oficjalnego Credo. Podstawową troską zaś pasterzy stało się nie tyle zadanie ewangelizowania, co bardziej zachowywanie depozytu i wierne przekazywanie go. Wiara stała się doktryną.

W listach pasterskich można zatem wskazywać prawdy wiary.

Z ważniejszych prawd chrześcijańskiego credo zapisanych na kartach listów pasterskich należy wymienić⁸ Pawłowe podkreślenie jedyności Boga⁹. Bóg jest jeden. Jest Panem i Królem nieśmiertel-nym i niewidzialnym zamieszkujący niedostępną światłość, „którego żaden z ludzi nie widział ani nie może zobaczyć” (1Tm 6,16; zob. 1Tm 1,17;). Znamienne jest, iż w adresie każdego listu pasterskiego Bóg zostaje nazwany „Ojcem”: „Łaska, miłosierdzie, pokój od Boga Ojca i Chrystusa Jezusa, naszego

⁸ Zob. szerzej A. Paciorek, *Paweł Apostoł - pisma*, cz. II, s. 65-71.

⁹ Warto odnieść się także do Dz 14,15-17 oraz 17,22-31, gdzie Paweł podkreśla, iż Bóg nie jest ograniczony żadnym miejscem, niczego też od człowieka nie potrzebuje, gdyż to On daje życie każdemu. Bóg stworzył pierwszego człowieka, z którego wywodzi się cała ludzkość. On rządzi ludzkością i wyznacza jej losy. Wszelkie wyobrażenia Boga w postaci obrazów są dziełem człowieka. Bóg rzecz jasna może być poznany przez dzieła, które sam stworzył. Zob. E. Szymanek, *Wiara jako przedmiot nauczania wg św. Pawła*, s. 221.

Pana!” (1Tm 1,2). Bóg jest także określony Stworzycielem wszystkiego, co istnieje. Odnosząc się do nauk heretyków kwestionujących związki małżeńskie i pokarmy w Pierwszym Liście do Tymoteusza czytamy: „Bóg stworzył, aby je przyjmowali z dziękczynieniem wierzący i ci, którzy poznali prawdę. Ponieważ wszystko, co Bóg stworzył, jest dobre, i niczego, co jest spożywane z dziękczynieniem, nie należy odrzucać” (1Tm 4,3-4). Bóg jest pełen dobroci i miłości. „Pragnie, aby wszyscy ludzie byli zbawieni i doszli do poznania prawdy” (1Tm 2,4). I dalej wskazuje, iż „jeden jest Bóg, jeden też pośrednik między Bogiem a ludźmi, człowiek, Chrystus Jezus, który wydał siebie samego na okup za wszystkich jako świadectwo we właściwym czasie” (1Tm 2,5-6). W duchu przesłania wcześniejszych swoich pism Paweł podkreśla, iż Bóg zbawił człowieka nie ze względu na nasze czyny, ale dzięki swej łasce i miłosierdziu. Stąd też rozpoczynając Pierwszy List do Tymoteusza Apostoł podkreśla, iż Bóg jest Zbawicielem i naszą jedyną nadzieją (1Tm 1,1).

W listach pasterskich Apostoł Narodów przekazuje też pouczenia dogmatyczne dotyczące osoby Jezusa Chrystusa, który jest tym, przez którego dostępujemy zbawienia ofiarowanego człowiekowi przez Boga. Jezus Chrystus bowiem „przyszedł na świat, aby zbawić grzeszników” (1Tm 1,15). Jako człowiek jest pośrednikiem pomiędzy Bogiem i ludźmi: „Jeden też pośrednik między Bogiem a ludźmi, człowiek, Chrystus Jezus, który wydał siebie samego na okup za wszystkich jako świadectwo we właściwym czasie” (1Tm 2,5-6). Jezus jest tym, „który przewyciężył śmierć, a na życie i nieśmiertelność rzucił światło przez Ewangelię” (2Tm 1,10). Na równi z Bogiem przysługują Mu takie określenia, jak „Zbawca” i „Pan”. Określenie „wielki Bóg” odnosi się do Niego albo do pierwszej Osoby Boskiej (Tt 2,13). W określonym czasie pojawi się jako Sędzia żywych i umarłych. Do swego Królestwa przyjmie wybranych Boga. Wtedy spełni się nasza błogosławiona nadzieja i otrzymamy życie wieczne.

Kolejnym ważnym tematem listów pasterskich jest kwestia Kościoła, który w przekazie św. Pawła jest Domem Boga żywego, który jest „filarem i podporą prawdy” (1Tm 3,15). Znamienne jest, iż określenia filar i podpora odnoszone mogą być tak do Kościoła jak i do osoby samego Tymoteusza. Warto pamiętać, iż w Ga 2,9 obrazowym określeniem filar (gr. stylos) zostają określone Apostołowie Jakub, Kefas i Jan – to na nich wspiera się powaga kościoła jerozolimskiego. Podobnie w apokaliptycznym obrazie Ap 3,12, bezimienny zwycięzca w kościele Boga żywego przedstawionego w obrazie świątyni Boga, zostaje nazwany „filarem” podtrzymującym obrazową budowlę. Oba wyrażenia wskazują na stałość, niezmiennność i stabilność. Objawiona Boża prawda zapewnia całej budowli Kościoła trwałość i niewzruszoność, a w konsekwencji i wiarogodność. Tymi filarami i podporami jest tak Kościół (interpretacja eklezjologiczna) jak i osoby pasterzy (interpretacja personalna)¹⁰.

Członkowie wspólnoty Kościoła, chrześcijanie, wzywani są do tego, aby „rozsądnie, sprawiedliwie i pobożnie żyć na tym świecie” (Tt 2,12). Wszyscy też, bez względu na płeć, wiek i status społeczny winni prowadzić życie zgodne z tym, czego domaga się i spodziewa po nich zdrowa nauka. Władzy świeckiej powinni okazywać posłuszeństwo (Tt 3,1). Ci zaś, którzy nie należą do wspólnoty i nie znają jej praw, nie mają też prawa do stawiania jej zarzutów (por. 1Tm 6,1; Tt 2,5.8.10).

W sposób szczególny Paweł odnosi się do osób sprawujących urząd w Kościele¹¹. Wskazuje, iż powinni oni spełniać określone wymogi. Jednym z takich urzędów jest urząd biskupa, którego mają wspomagać diakoni. Zadania te – urzędy mogą otrzymać jedynie ci, którzy oznaczają się nienagannym sposobem życia, dobrą sławą oraz odpowiednimi umiejętnościami. Poszczególne wymogi wyliczone

¹⁰ Zob. H. Muszyński, *Interpretacja 1 Tm 3,15 w świetle źródeł qumrańskich i patrystycznych*, Studia Pelplińskie (1975), s. 37-62. Według opinii Euzebiusza z Cezarei wyrażenie „kolumna i podwalina prawdy” można odnosić w sposób szczególniejszy do męczenników, którzy stałość w wierze przypieczętowali krwią męczeńską. Euzebiusz określa ich mianem niewzruszonych filarów wiary. Zob. Euzebiusz z Cezarei, *Historia Kościelna*, V,17,43; VI 41,14.

¹¹ Zob. J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i pasterskie. Wstęp-przekład z oryginału-komenatrz*, Poznań-Warszawa 1979, s. 453-468.

są w katalogu w 1Tm 3,1-13 oraz w Tt 1,6-9. Współpracownik Apostoła winien być wzorem dla wierzących (1Tm 4,12; Tt 2,7). Swoją owczarnię oraz „zdrową naukę” powinien strzec i przekazywać ją osobom godnym zaufania i odpowiedzialnym, aby i oni mogli skutecznie pouczać (2Tm 1,13-14; 2,2). Jako „dobry żołnierz Jezusa Chrystusa” prezbiter musi być gotów znosić cierpienia i prześladowania (1Tm 1,18; 2 Tm 1,8).

Odpowiedzialność za przekazywanie depozytu wiary spoczywa na osobach godnych zaufania. Dla zrozumienia zagadnienia tradycji i sukcesji istotny jest następujący tekst: „Co ode mnie usłyszysz w obecności wielu świadków, przekaz zaufanym mężom, którzy będą zdolni do tego, by także innych pouczyć” (2Tm 2,2). Stwierdzenie Pawła podkreśla formalny charakter Ewangelii jako nauki, której integralność gwarantuje wiarygodny przekaz. Otrzymują go bezpośredni uczniowie Apostoła, którzy dalej winni przekazać go „zaufanym mężom”. W ten sposób prawdziwa Ewangelia dociera do nauczycieli w Kościele i przez nich staje się w nim żywa i obecna. Każdy przełożony gminy ponosi odpowiedzialność tak za głoszoną wiernym naukę, jak i za odpowiednie przekazanie jej właściwym mężom (por. 1 Tm 5,22). Pasterze wspólnoty winni czuwać nad poprawnym zachowaniem depozytu wiary (1Tm 6,20; 2Tm 1,14). Paweł żywi także nadzieję, że Bóg ma moc, by powierzone dobro ustrzec (2Tm 1,12).

Wiara zatem w myśli św. Pawła to przyjęcie i uznanie za prawdę śmierci, złożenia do grobu, zmartwychwstania i ukazywania się Chrystusa. Skończył się czas pełnienia przepisów Prawa – Kościół ma żyć życiem wiary, która jest źródłem usprawiedliwienia. Wiara wreszcie w listach Apostoła Pawła to także depozyt strzeżony i przekazywany w Kościele.

Paweł przeważnie mówi o wierze w sensie zaufania Chrystusowi lub Bogu. Jest to postawa, która dzięki Bożej łasce, umożliwia ludziom wyjście z własnej grzeszności i nawiązanie właściwej relacji z Bogiem. Listy pasterskie inaczej patrzą na kwestię wiary. Nade wszystko ustalają zasadę kontynuacji tradycji apostoelskiej, która odnosi się do wszystkich przewidzianych następców Apostołów, którym przysługuje prawo i obowiązek autorytatywnego przekazywania wiary swoim następcom. Wiary rozumianej jako depozyt doktrynalny.

Wiara którą głosi Kościół jest wiarą wywodzącą się od Apostołów. Jest to przekazane przez nich dobro i ostoja jedynej i prawdziwej nauki. Ewangelia Pawła (2Tm 1,11; 2,8) jest depozytem – depozytem Apostoła Pawła, dla którego znosi on cierpienia i wszelkie trudy. A wszystko po to, by z pomocą Boga Apostoł mógł ustrzec tego depozytu „aż do owego dnia” (2Tm 1,12). Kościół strzeże tego depozytu i przekazuje dalej. Tradycja i sukcesja są zatem związane z Kościołem, w którym się realizuje przekaz wiary. Przez urząd i sukcesję zostaje zagwarantowana autentyczność i nieskazitelność prawowitej doktryny wiary apostoelskiej. Z zasady tradycji i sukcesji wypływa także zasada urzędu zwierzchnika gminy. Z nim związany jest charyzmat urzędu czy władzy apostoelskiej przekazany przez włożenie rąk (1Tm 4,14; 5, 22; 2Tm 1,5), który ujawnia się w strzeżeniu, głoszeniu i przekazywaniu prawowitej nauki.

Wiara jest zaufaniem okazywanym Chrystusowi, ale także jest chrześcijańskim sposobem życia – wierzenia, który wynika z zaufania. Słowa „Siebie samych badajcie, czy trwacie w [jedynej] wierze, siebie samych doświadczajcie!” (2Kor 13,5) znaczą nie tylko „badajcie czy nadal ufacie Chrystusowi”, ale odwołują się do rozumienia prawdy, która wynika z zaufania do Zbawiciela. W Listach Pasterskich rzeczą istotną jest to, aby ludzie, szczególnie przywódcy, trwali w „zdrowej wierze” (Tt 1,13; 2,2).

Pytanie: Co to są listy pasterskie?